

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-43>**Наталя КАБУСЬ,***orcid.org/0000-0003-3665-8501**доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) kabusnatali9901@gmail.com***Тетяна ПОГРЕБНЯК,***orcid.org/0000-0002-3947-3951**молодший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
(аналізу і прогнозування надзвичайних ситуацій)
факультету підготовки спеціалістів бойового оперативного забезпечення
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) tetyanapogrebnyak1@gmail.com*

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ПРОФЕСІЙНІ РИЗИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ» В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

У статті доведено, що здатність фахівця соціальної галузі до профілактики ризиків у професійній діяльності з метою збереження працездатності, індивідуального й професійного здоров'я є невід'ємним компонентом його професійної компетентності, здатності до сталого професійного розвитку. Відповідно до мети статті обґрунтовано зміст освітнього компонента «Професійні ризики в соціальній роботі» в системі професійної підготовки фахівців соціальної галузі, що передбачає ознайомлення з теоретичними засадами й практичними аспектами профілактики ризиків у соціально-педагогічній діяльності й сприяє формуванню ризикологічної компетентності майбутніх фахівців соціальної галузі, умінь і навичок попередження професійних ризиків, збереження здоров'я, працездатності та мотивації праці. В межах теоретичного модулю доцільним є вивчення тем: «Професійні ризики в соціально-педагогічній роботі як науково-практична проблема», «Види умов праці та їх вплив на здоров'я людини», «Професійні ризики соціального педагога та працівника», «Вплив ризиків на професійне здоров'я фахівця соціальної галузі», «Професійний розвиток фахівця соціальної сфери. Відхилення у професійному розвитку», «Професійна зрілість. Рух у професії», «Управління ризиками. Основи ризик-менеджменту». Практичний модуль передбачає ознайомлення з темами: «Методика попередження ризиків діяльності фахівця соціальної сфери під час роботи з окремими категоріями клієнтів», «Проблема профілактики руйнівних комунікацій», «Профілактика деструкції професійного самоствердження та демотивації продуктивності праці», «Стрес у професійній діяльності фахівця соціальної сфери», «Синдром професійного вигорання як чинник ризику соціально-педагогічної професії», «Профілактика та психологічна корекція професійного вигорання фахівця соціальної галузі», «Форми та методи роботи з профілактики та корекції професійного вигорання фахівця соціальної сфери», «Психогігієна праці соціального педагога та працівника», «Самоменеджмент та техніки саморегуляції у діяльності фахівця соціальної галузі». Досвід впровадження курсу в освітній процес підтвердив підвищення рівня ризикологічної компетенції майбутніх фахівців соціальної галузі як невід'ємної складової їхньої професійної компетентності.

Ключові слова: ризик, професійний ризик, професійна компетентність, сталий професійний розвиток, професійна підготовка, фахівці соціальної галузі.

Natalia KABUS,*orcid.org/0000-0003-3665-8501**Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Social Work and Social Pedagogy
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) kabusnatali9901@gmail.com*

Tetiana POHREBNIAK,

orcid.org/0000-0002-3947-3951

*Junior Researcher of Research Laboratory (Analysis and Forecasting of Emergencies)
of the Faculty of Combat Operational Support Specialists Training
Hetman Petro Sahaydachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) tetyanapogrebnyak1@gmail.com*

SUBSTANTIATION OF THE CONTENT OF THE EDUCATIONAL COMPONENT "PROFESSIONAL RISKS IN SOCIAL WORK" IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN THE SOCIAL FIELD

The article proves that the ability of a social worker to prevent risks in professional activities in order to maintain ability to work, individual and occupational health is an integral component of his professional competence, ability to sustainable professional development. According to the purpose of the research, the content of the educational component "Professional risks in social work" in the system of professional training of social workers has been substantiated. The course provides acquaintance with theoretical principles and practical aspects of risk prevention in socio-pedagogical activities and promotes formation of risk competence of future social workers, development of skills and abilities to prevent occupational risks, maintain health, efficiency and motivation. Within the theoretical module it is advisable to study the topics: "Professional risks in socio-pedagogical work as a scientific and practical problem", "Types of working conditions and their impact on human health", "Professional risks of social teachers and workers", "Impact of risks on the professional health of a social worker", "Professional development of the specialist in the social field. Deviations in professional development", "Professional maturity. Movement in the profession", "Risk management. Fundamentals of risk management". The practical module provides acquaintance with the following topics: "Methods of preventing the risks of a social worker when working with certain categories of clients", "The problem of prevention of destructive communications", "Prevention of destruction of professional self-affirmation and demotivation of labor productivity", "Stress in professional activity of a social worker", "Professional burnout syndrome as risk factor of socio-pedagogical profession", "Prevention and psychological correction of professional burnout of a social worker", "Forms and methods of work on prevention and correction of professional burnout of a social worker", "Psychohygiene of social pedagogy and worker", "Self-management and self-regulation techniques in the activities of a specialist in the social field". The experience of course introducing into the educational process confirmed increase in the level of risk competence of future specialists in the social field as an integral part of their professional competence.

Key words: *risk, professional risk, professional competence, sustainable professional development, professional training, specialists in the social field.*

Постановка проблеми. Не викликає сумніву, що праця сприятливо впливає на особистість, сприяючи задоволенню базових потреб людини, надаючи засоби для існування, можливість само-реалізації, досягнення значущих життєвих цілей, сприяє усвідомленню людиною власної значущості і цінності, відчуттю власної місії, здобуттю соціального статусу, набуттю самоповаги. Людина будь-якої професії поступово усвідомлює значущість і цінність своєї праці, її позитивний внесок у різні сфери життєдіяльності суспільства.

Водночас необхідно враховувати: надмірне зосередження на професійній діяльності, що є характерною ознакою нашого часу в умовах соціально-економічної нестабільності, зосередження лише на позитивних аспектах праці, поряд із не володінням способами та прийомами попередження професійних ризиків може негативно відбитися на здоров'ї працюючого, його емоційному, психічному й фізичному благополуччі (Health 21, 1999; Khatuntseva, 2020). Професійна діяльність займає значну частину продуктивного життя людини й неодмінно впливає на особистість

фахівця, і якщо людина не володіє способами попередження чи зниження рівня дії професійних ризиків, це може вкрай негативно вплинути на рівень як особистого, так і професійного здоров'я фахівця.

Аналіз досліджень. Здійснений науковий пошук свідчить, що проблему професійних ризиків досліджували Т. Колтунович, М. Корольчук, П. Мельник, Е.Симанюк та інші вчені, які відзначають, що ризики є невід'ємним компонентом будь-якої діяльності (Корольчук, 2017; Мельник, 2011; Колтунович, 2012, Симанюк, 1997). Отже, здатність фахівця соціальної галузі до профілактики ризиків у професійній діяльності з метою збереження працездатності, індивідуального й професійного здоров'я має бути невід'ємним компонентом його професійної компетентності, здатності до сталого професійного розвитку (Agenda, 2015).

Соціальний педагог як фахівець, котрий надає кваліфіковану допомогу різним категоріям населення, сприяючи сталому розвитку представників різних соціальних груп (Кабусь, 2017; 2018), тим

паче, має бути здатним допомогти самому собі, володіти й застосовувати техніки самовідновлення й, за необхідності, самореабілітації з метою збереження професійного та особистого здоров'я. Воднораз здійснений нами аналіз навчальних планів та програм підготовки фахівців соціальної галузі свідчить, що проблема профілактики професійних ризиків переважно розглядається в контексті попередження професійного вигорання, зокрема, фахівців, котрі працюють на телефоні довіри, з людьми у складних життєвих обставинах. Окремі питання порушеної проблеми висвітлюються в курсах «Теорія і методика соціальної роботи з сім'єю», «Робота з дітьми вулиць», «Соціально-педагогічна діяльність з дітьми девіантної поведінки», «Соціально-педагогічне консультування». Проведені нами опитування здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота» засвідчили, що більшість з них не мають достатньо чіткого уявлення про проблеми, з якими стикатимуться протягом професійної діяльності, недостатньо володіють методиками збереження професійного здоров'я, а бесіди зі студентами, які працюють за професією, особливо в центрах соціальних служб, свідчать про складність і напруженість роботи, значне стресогенне навантаження фахівця, в результаті якого деякі з них приймають рішення не працювати в сфері обраної професії.

Отже, проблема підготовки фахівців соціальної галузі, здатних до попередження й подолання професійних ризиків, є актуальною – знання, уміння та навички в означеній сфері вкрай потрібні фахівцям, які працюють з різними категоріями клієнтів у різних соціальних сферах та інституціях.

Метою статті є обґрунтування змісту навчальної дисципліни «Профілактика ризиків у соціальній роботі», яку впроваджено в навчальний процес підготовки фахівців за спеціальністю 231 «Соціальна робота» в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

Виклад основного матеріалу. Здійснений науковий пошук свідчить, що загалом під ризиком розуміють: усвідомлення можливості небезпеки, сміливий вчинок зі сподіванням успіху; можливість невдачі або збитків у справі; ймовірні небажані наслідки, що супроводжують діяльність; небезпеку, що загрожує людині або її законним правам та інтересам; міри небезпек, що виникають у зв'язку з небажаним, небезпечним для людини розвитком подій та усвідомленням цих загроз. Як відзначають дослідники (Мельник,

2011), ризик, з психосоціальних позицій, означає добровільно-залежне попадання людини в умови, які можуть бути небезпечними для її життя. Ризикувати – означає діяти сміливо, рішуче, наражаючись на небезпеку в умовах невизначеності, з урахуванням можливого недосягнення поставленої мети або її досягнення через спричинення шкоди третім особам, матеріальним цінностям чи особі, яка ризикує (там само).

Під професійним ризиком розуміють ймовірність заподіяння шкоди здоров'ю людей в процесі професійної діяльності; ймовірність пошкодження (втрати) здоров'я або загибелі працівника внаслідок впливу на нього небезпечного чи шкідливого виробничого чинника при виконанні ним своїх трудових обов'язків (Мельник, 2011). Ризики професій є невід'ємним компонентом трудової діяльності, професійний ризик є тим, на що необхідно зважати, приймаючи рішення на користь обрання тієї чи іншої професії (Прокопенко, 2019). Різні професії пов'язані з різним ступенем ризику для суб'єкта праці; розрізняють прийнятний, надмірний, граничнодопустимий та неприпустимий види ризиків; оптимальні, допустимі, шкідливі та небезпечні, з підвищеною небезпекою умови і характер праці; професійні ризики можуть бути прийнятними, допустимими, підвищеними, високими, дуже високими, надзвичайно високими й абсолютними.

Необхідно відзначити, що уникнути ризиків неможливо, вони пронизують усе наше життя. Вважається, що нездатність людини ризикувати, полишати зону комфорту не дозволяє досягати успіху у життєдіяльності й у цілому стримує особистісне зростання і розвиток. Воднораз очевидно, що дотримання правил безпеки життєдіяльності є важливою умовою виживання. Відповідно, ознайомлення з ризиками професійної діяльності дозволить фахівцю свідомо діяти для їх попередження й мінімізації, а також для власного самовідновлення й, за необхідності, самореабілітації.

Відомо, що професія фахівця соціальної галузі – соціального педагога, соціального працівника, поряд з професіями педагога і лікаря, належить до групи професій з підвищеною моральною відповідальністю за життя людини. Воднораз, попри високу значущість професії соціального педагога та працівника в суспільстві, місією яких є соціальне виховання й надання допомоги людям, котрі перебувають у складних життєвих обставинах, означена професія, на жаль, на сьогодні не належить до професій з високим рівнем престижу та визнання у суспільстві й відповідно не характеризується високим рівнем оплати праці.

Все це, поряд зі значною різноманітністю функціональних обов'язків й не завжди високою в силу різних причин ефективністю соціально-педагогічної діяльності, зумовлює суттєве психологічне й стресогенне навантаження на фахівця соціальної галузі, рівень дії якого залежить від сфери його професійної діяльності – від найнижчого у закладах освіти, установах соціального захисту, центрах зайнятості – до найвищого у фахівців центрів соціальних служб, тих хто працює на телефоні довіри, з людьми з особливими потребами, жертвами насильства, бездоглядними, людьми з асоціальною поведінкою, різного роду залежностями, переселенцями та іншими категоріями людей у гострому кризовому стані. Напружений ритм професійної діяльності, щоденна взаємодія з проблемним контингентом, який сподівається на вирішення суттєвого спектру проблем фахівцем соціальної галузі й водночас не завжди стає активним суб'єктом взаємодії, висуває значні вимоги до особистості професіонала, його професійної компетентності та особистісних якостей й, відповідно, поступово впливає на самого фахівця, його емоційне і психологічне благополуччя.

У зв'язку з цим, введення освітнього компонента «Профілактика ризиків у соціальній роботі» в освітню програму підготовки фахівців за спеціальністю «Соціальна робота» в 7 семестрі на четвертому році навчання є своєчасним і актуальним.

Уважаємо, що означений курс має нести інформацію як теоретичного і практичного характеру й сприяти формуванню ризикологічної компетенції майбутнього фахівця соціальної галузі як невід'ємної складової його професійної компетентності. З огляду на це обґрунтовуємо два змістові модулі у межах означеної дисципліни, а саме: «Теоретичні засади профілактики ризиків у соціальній роботі» та «Практичні аспекти профілактики ризиків у соціально-педагогічній діяльності». Нами було розроблено програму означеної дисципліни, що розрахована на 3 кредити, містить 10 год. лекційних та 30 год. семінарських занять, 80 – самостійної роботи й передбачає підсумковий контроль у формі іспиту.

Освітній компонент “Профілактика ризиків у соціальній роботі” спрямовано на формування у здобувачів системи знань про зміст та особливості можливих ризиків у соціальній роботі з метою їх попередження та мінімізації негативних наслідків, набуття майбутніми фахівцями вмінь застосовувати технології самоменеджменту та саморегуляції для збереження власного професійного здоров'я, формування ризикологічної ком-

петентності як компоненту професійної культури фахівця соціальної галузі.

Завданнями вивчення дисципліни є: 1) поглиблення знань майбутніх фахівців соціальної галузі про суть та особливості понять «ризик», «професійний ризик», несприятливі чинники професійної діяльності фахівця соціальної сфери, «професійні ризики в соціально-педагогічній роботі»; 2) розширення знань здобувачів про види умов праці та їх вплив на здоров'я людини, вплив ризиків на професійне здоров'я фахівця соціальної сфери, особливості професійного розвитку фахівця соціальної сфери, етапи та рівні професійного розвитку фахівця; 3) формування уявлення про відхилення у професійному розвитку фахівця, види професійних деформацій та криз соціального працівника, симптоми та детермінанти виникнення синдрому професійного вигорання, способи його профілактики та подолання; суть ризик-менеджменту та стрес-менеджменту; 4) формування ризикологічної компетентності майбутніх фахівців соціальної галузі, умінь і навичок попередження професійних ризиків, збереження здоров'я, працездатності та мотивації праці; 5) формування у майбутніх фахівців здатності оцінювати стан власного професійного здоров'я, визначати відхилення і порушення у професійному розвитку; 6) оволодіння вміннями розробляти заходи запобігання професійних та кадрових ризиків у соціальній роботі, попереджувати ризики діяльності під час роботи з окремими категоріями клієнтів, застосовувати ефективні стратегії профілактики й подолання професійного вигорання, техніки самоменеджменту та саморегуляції, надавати професійну допомогу іншим людям.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню таких програмних компетентностей: 1) інтегральної – здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній і соціально-педагогічній діяльності, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки, проведення досліджень і характеризується комплексністю та невизначеністю умов; 2) загальних – здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях; планувати та управляти часом; знання та розуміння предметної області та професійної діяльності; вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; мотивувати людей та рухатися до спільної мети; 3) спеціальних – здатності прогнозувати перебіг соціальних процесів; розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління

діяльністю соціальних працівників і волонтерів, іншого персоналу; взаємодіяти з клієнтами, представниками професійних груп та громад.

Розглянемо зміст обґрунтованих нами модулів докладніше. Так, у межах першого змістового модулю «Теоретичні засади профілактики ризиків у соціальній роботі» доцільним є вивчення тем: 1) «Професійні ризики в соціально-педагогічній роботі як науково-практична проблема» (зокрема, ознайомлення з питаннями: категорія ризику в професійній діяльності та життєдіяльності; ризики професій як невід’ємний компонент трудової діяльності; несприятливі чинники професійної діяльності); 2) «Види умов праці та їх вплив на здоров’я людини» (оптимальні, допустимі, шкідливі та небезпечні умови праці; групи професій за категоріями ризику; оцінка професійних ризиків; ризики професій типу «людина – людина»; соціальний працівник як представник групи професій з підвищеною моральною відповідальністю за здоров’я і життя окремої людини, соціальних груп, суспільств), «Професійні ризики соціального педагога та працівника» (категорії працівників за схильністю до ризику – схильні, нейтральні, не схильні до ризику; ризики діяльності персоналу підприємств; чинники професійного ризику фахівця соціальної галузі; професійні (професійної деформації, виникнення «синдрому емоційного вигорання», професійної втоми) та кадрові (адаптації персоналу, мотивації співробітників, неефективного використання персоналу) ризики в соціальній роботі); 4) «Вплив ризиків на професійне здоров’я фахівця соціальної галузі» (професійне здоров’я фахівця; методики оцінки професійного здоров’я фахівця соціальної галузі; способи мінімізації професійних ризиків, заходи запобігання професійних та кадрових ризиків у соціальній роботі); 5) «Професійний розвиток фахівця соціальної сфери. Відхилення у професійному розвитку» (етапи та рівні професійного розвитку фахівця; відхилення і порушення у професійному розвитку; ознаки порушення професійного розвитку; сутність, види професійної деформації, види професійних криз; попередження професійних криз та деформацій на різних етапах діяльності фахівця); 6) «Професійна зрілість. Рух у професії» (усвідомлення ризиків як стимул професійного вдосконалення; професійна, особистісна, соціальна, емоційна зрілість фахівця; побудова кар’єри; формула успіху у професії); 7) «Управління ризиками. Основи ризик-менеджменту» (ризикологія як наука про управління ризиками; суть ризикологічної компетенції фахівця соціальної галузі; місце ризикологічної

компетенції у професійній культурі соціального педагога та працівника).

Другий модуль «Практичні аспекти профілактики ризиків у соціально-педагогічній діяльності» спрямовано на оволодіння методиками попередження ризиків у професійній діяльності. Це передбачає розгляд тем: 1) «Попередження ризиків діяльності фахівця соціальної сфери під час роботи з окремими категоріями клієнтів» (методики роботи з конкретними категоріями клієнтів – людьми та сім’ями у складних життєвих обставинах, з соціально уразливими категоріями (неблагополучна сім’я, діти та дорослі з порушенням розвитку, люди з особливими потребами, люди старшого віку, девіанти, правопорушники, засуджені, особи, що повернулися з місць позбавлення волі, хворі на небезпечні хвороби, наркотично залежні, в стані алкогольного сп’яніння, діти і люди вулиць, суїциденти, люди у стані ПТСР, внутрішньо переміщені особи) в контексті запобігання професійного ризику); 2) «Проблема профілактики руйнівних комунікацій» (ознайомлення з питаннями: внутрішньособистісні й міжособисті конфлікти; стадії розвитку конфлікту; управління конфліктами; ефективні та неефективні стратегії попередження і вирішення конфліктів; конфлікти на робочому місці; види мобінгу, способи його попередження і подолання); 3) «Профілактика деструкції професійного самоствердження та демотивації продуктивності праці» (деструкція професійного самоствердження як проблема; рівень задоволення професією; порівняння переваг і ризиків професій різних типів; демотивація продуктивності праці; стадії втрати мотивації; система мотивації праці; стимули праці; способи підвищення мотивації фахівця); 4) «Стрес у професійній діяльності фахівця соціальної сфери» (стрес, дистрес, еустрес, їх вплив на здоров’я людини; стресогенне навантаження фахівця соціальної галузі; стресори у соціальній роботі; види стресу фахівця соціальної галузі; стресостійкість; здатність до саморегуляції й підтримки професійного здоров’я як компоненти професійної компетентності фахівця; стрес-менеджмент; захисні механізми та копінг-стратегії як ресурси особистості у боротьбі зі стресом та професійним вигоранням); 5) «Синдром професійного вигорання як чинник ризику соціально-педагогічної професії» (синдром професійного вигорання: поняття, симптоми та детермінанти виникнення; емоційне, психологічне, професійне вигорання фахівця; чинники професійного вигорання; стадії професійного вигорання; характерологічні маркери основних стадій професійного виго-

рання); 6) «Профілактика та психологічна корекція професійного вигорання фахівця соціальної галузі» (прояви професійного вигорання фахівця залежно від досвіду професійної діяльності; особливості перебігу внутрішньоособистісних конфліктів у контексті синдрому «професійного вигорання»; вплив стажу професійної діяльності на розвиток внутрішньоособистісного конфлікту фахівця; взаємозв'язки показників професійного вигорання та внутрішньоособистісного конфлікту фахівця; чинники протидії професійному вигоранню фахівця; зв'язок характерологічних типів особистості фахівця зі схильністю до професійного вигорання; характеристики особистості, не схильної до професійного вигорання); 7) «Форми та методи роботи з профілактики та корекції професійного вигорання фахівця соціальної сфери» (рівні профілактики професійного вигорання: соціальний, організаційний, міжособистісний, особистісний; психокорекційні заходи подолання професійного вигорання та вирішення внутрішньоособистісного конфлікту фахівця); 8) «Психогігієна праці соціального педагога та працівника» (показники психічного здоров'я фахівця – самоповага, вміння володіти собою, здатність швидко реагувати на непередбачувані ситуації, спроможність до відновлення психічної та душевної рівноваги; умови збереження працездатності – володіння методиками, техніками, прийомами відновлення емоційного, психологічного здоров'я та рівноваги, фізичної працездатності); 9) «Самоменеджмент та техніки саморегуляції у діяльності фахівця соціальної галузі» (суть самоменеджменту як технології ефективного розподілу особистих ресурсів; техніки саморегуляції та самокорекції; способи самореабілітації; шляхи збереження професійного здоров'я та мотивації праці; методики оздоровлення та відновлення працездатності; саморегуляція емоційного, психологічного стану; боротьба з психологічним стресом, аутотренінги).

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає розробку і захист індивідуальних

проектів студентів щодо профілактики ризиків під час роботи з конкретною категорією клієнтів соціальної сфери, що презентується здобувачами на останньому занятті курсу.

Вивчення означених тем сприяє досягненню таких програмних результатів навчання: 1) набуттю здатності здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними подіями та явищами; 2) ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід; 3) використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин; 4) застосовувати методи менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних працівників і волонтерів, іншого персоналу.

Висновки. Таким чином, під час вибору професії людина має зважати як на позитивні сторони, так і на потенційні ризики професійної діяльності й, на підґрунті свідомого професійного вибору, оволодівати стратегіями попередження й мінімізації означених ризиків як під час навчання в університеті, так і розширювати відповідні знання та вміння в процесі трудової діяльності для збереження високого рівня працездатності й продуктивної життєдіяльності в цілому. Досвід впровадження означеного курсу в освітній процес підтвердив його позитивний вплив на формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Студенти, котрі працюють в сфері обраної професії, змінили своє ставлення до труднощів, що виникають у ході професійної діяльності й не мають наміру полишати професію. Перспективою подальших досліджень є висвітлення результатів впровадження освітнього компоненту в процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Health 21: The policy framework for achieving health for all in the European region. WHO / ERB WHO, Copenhagen, 1999, 310 p.
2. Khatuntseva S., Kabus N., Portyan M., Zhernovnykova O., Kara S., Knysh S. The Method of Forming the Health-Saving Competence of Pedagogical Universities' Students. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2020, Vol. 12, Is. 1, P. 185-197. DOI:10.18662/rrem/208.
3. Колтунович Т. А. Як не згоріти у полум'ї професії. Чернівці: ЧНУ, 2012. 200 с.
4. Корольчук М. С. Професійне вигорання працівників освіти: монографія. К.: КНЕУ, 2017. 304 с.
5. Мельник П. В. Ризики професій в соціально-практичній, кримінально-правовій та економічній сферах: монографія. К, 2010. 312 с.

6. Сыманюк Э. Э., Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности. *Психологический журнал*. 1997. Т.18. №6. С. 35-44.
7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
8. Кабусь Н. Д. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп: теорія і практика: монографія. Харків: Видавець Іванченка І. С., 2017. 416 с.
9. Кабусь Н. Д. Стратегічні напрями соціально-педагогічної інноватики. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 2018. № 8 (322), С. 203-210.
10. Прокопенко І. А. Професійне вигорання педагогів як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2019. Вип. 45. С 59-64.

REFERENCES

1. Health 21: The policy framework for achieving health for all in the European region. WHO / ERB WHO, Copenhagen, 1999, 310 p. [in English].
2. Khatuntseva S., Kabus N., Portyan M., Zhernovnykova O., Kara S., Knysh S. The Method of Forming the Health-Saving Competence of Pedagogical Universities' Students. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 2020, Vol. 12, Is. 1, P. 185-197. DOI:10.18662/rrem/208.
3. Koltunovych T.A. Yak ne zghority u polumi profesii [How not to burn in the flames of the profession]. Chernivtsi: ChNU, 2012, 200 p. [in Ukrainian].
4. Korolchuk M.S. Profesiine vyhoriannia pratsivnykiv osvity [Professional burnout of educators]. K.: KNEU, 2017, 304 p. [in Ukrainian].
5. Melnyk P.V. Ryzky profesii v sotsialno-praktychnii, kryminalno-pravovii ta ekonomichnii sferakh [Risks of professions in the socio-practical, criminal law and economic spheres]. K, 2010, 312 p. [in Ukrainian].
6. Symanyuk E.E., Zeyer E.F. Krizisy professionalnogo stanovleniya lichnosti. [Crises of the professional formation of the personality]. *Psikhologicheskii zhurnal*. 1997, Vol. 18, Nr. 6, pp. 35-44 [in Russian].
7. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> [in English].
8. Kabus N. D. Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pedahohiv do staloho rozvytku sotsialnykh hrup: teoriia i praktyka: monohrafiia [Future Social Teachers' Training for Sustainable Development of Social Groups: Theory and Practice: monograph]. Kharkiv: Vydavets Ivanchenka I. S., 2017, 416 p. [in Ukrainian].
9. Kabus N. D. Strategichni naprjamy socialjno-pedagoghichnoji innovatyky [Strategic directions of innovative social pedagogics]. *Taras Shevchenko LNU Bulletin. Pedagogical Sciences*, 2018, Nr 8 (322), pp. 203-210 [in Ukrainian].
10. Prokopenko I. A. Profesiine vyhorannia pedahohiv yak psyholoho-pedahohichna problema [Professional burnout of teachers as a psychological and pedagogical problem]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 2019, Issue 45, pp. 59-64 [in Ukrainian].